

Lezing 2

Hij betrouwe niet op ijdelheid

De mens over trouw

De tweede lezing van het jaarthema zal gaan over de vraag hoe er in de loop van de tijd door mensen gedacht is over trouw. De titel komt uit Job 15 vers 31a: 'Hij betrouwe niet op ijdelheid'. Dit is de tweede oriënterende lezing van dit jaar. In de eerste lezing hebben we nagedacht over wat de Bijbel zegt over trouw. In deze lezing willen we bekijken hoe mensen in de loop van de tijd over trouw hebben gedacht. Het begrip trouw is sterk gekoppeld aan vertrouwen, dus hier wordt ook aandacht aan besteed. De lezing zal een filosofische insteek hebben. We hopen meer te leren over opvattingen die er in de loop van de tijd geweest zijn, in welke mate deze opvattingen veranderd zijn en wat dat heeft veroorzaakt.

Voor deze lezing hebben we prof. dr. R. van Woudenberg uitgenodigd, hij zal op 8 oktober 2020 *Deo Volente* zijn lezing voor ons uitspreken.

Aan de *lector* zijn de volgende vragen gesteld:

1. Hoe is er in de afgelopen eeuwen door filosofen gedacht over de begrippen trouw en vertrouwen?
2. Waar stelde de mensheid zoal haar vertrouwen op?
3. Wat veroorzaakte veranderingen in het denken over trouw?

Er worden verschillende antwoorden gegeven op de vraag waaraan je trouw moet zijn. Hennie bespreekt in haar voorbereidingsartikel wat het voor een christen betekent om trouw te zijn aan principes.

De prijs van principes

Over de verhouding tussen naastenliefde en principes

Is naastenliefde als 'bekendste christelijke principe' in een moeizame verhouding tot het hebben van principes komen te staan? Het idee dat trouw zijn aan principes soms ten koste gaat van het betonen van liefde aan de ander met een afwijkende overtuiging doet dit wel vermoeden. Hoewel het eenvoudiger blijft om de splinter te ontdekken in het oog van een broeder of zuster, is het ook bij het bezinnen op dit vraagstuk aanbevelenswaardig om de balk in eigen oog niet over het hoofd te zien.

Tekst: Hennie Vroegindewei

In dit artikel zal allereerst ingegaan worden op hetgeen we onder 'principes' kunnen verstaan en hoe het trouw zijn daaraan wordt vormgegeven. Vervolgens wordt beschreven op welke gebieden naastenliefde en principiële overtuigingen kunnen conflicteren, om af te sluiten met enkele overwegingen op de verhouding tussen naastenliefde en principes.

Christelijke principes

Een principe is een overtuiging die aan *al* iemands handelen ten grondslag ligt, leert de Van Dale. Principes zijn een van de mogelijke vertrekpunten in de christelijke ethiek. In de studie naar moraliteit kunnen namelijk argumenten ontleend worden aan principes die afgeleid zijn uit Gods Woord. Waar de Bijbel niet expliciet is over het juiste handelen in bepaalde situaties kunnen principes een standaard geven. Christelijke principes zijn lastig te definiëren of samen te vatten, aangezien ze gebaseerd kunnen zijn op alle Bijbelteksten uit Genesis tot Openbaring. Daarnaast is het soms moeilijk te zeggen of christenen onderling andere principes hanteren of principes ontleend aan Gods Woord verschillend interpreteren.

Ds. J.H. Velema (1979) worstelde enkele decennia geleden met de vraag wat nu werkelijk een principe was en wanneer er een stokpaardje werd bereden. Bij het horen

verdedigen van een mening kan men zich namelijk afvragen: "Zijn de motieven in het verdedigen van deze opvatting nu werkelijk zuiver, diep geestelijk, schriftuurlijk geboden, voor God verantwoord of hebben we hier te maken met een particulier inzicht dat met taaie hardnekkigheid wordt verdedigd voor de zoveelste keer, zodat we de indruk krijgen: die man berijdt weer zijn stokpaardje? Het gaat hem niet om het principe, maar om het feit dat hij gelijk krijgt." Voor wie iets daadwerkelijk een principiële zaak is, zal de begeerte om de Heere in alles te dienen de overtuiging bepalen. Het zal in dat geval ook goed mogelijk moeten zijn om naar anderen te luisteren, bereidwilligheid te tonen om een eigen visie te herzien als deze toch geen grond vindt in de Schrift en huiverig te zijn voor veroordeling. Daarentegen is iemand die een stokpaardje berijdt volgens Velema kribbig, subjectief gekleurd en zal hij, hen die het niet met hem eens zijn, verdenken of belachelijk maken.

Ten diepste zal elk christelijk principe als grondslag de navolging van Christus hebben. Trouw zijn aan deze principes betekent dan ook in de eerste plaats het trouw zijn Christus. Kolossenzen 3 vers 1 tot en met 4 geeft een kernachtige samenvatting van christelijke ethiek: "Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods". Deze en de volgende verzen tonen ons waar al het menselijk handelen op gebaseerd dient te zijn en geven enkele gedetailleerde instructies hoe we moreel juist kunnen handelen. Om trouw te kunnen zijn aan christelijke principes in situaties waarin de Bijbel niet expliciet voorschrijft hoe te handelen, dient men echter thuis te zijn in de volheid van Gods Woord.

Confrontatie

Bij het nagaan in welke sociale verbanden naastenliefde en het hebben van principes kunnen conflicteren, kan slechts gebruik worden gemaakt van wat men zelf als een principe ziet. Een tegenstelling tussen naastenliefde en principes ontstaat wanneer het vasthouden aan of het verdedigen van een principe wordt verkozen boven het liefhebben van de ander of het tonen van deze liefde. Het is daarbij niet altijd eenvoudig te duiden of er van een gebrek aan naastenliefde sprake is of dat dit zo ervaren wordt.

Dit wordt duidelijk in het voorbeeld van een gezin als kleinste sociale verband waarin dit kan spelen. Het kan namelijk zijn dat een ouder sterk voor zijn principes uitkomt en meer een dwanggodsdienst dan een liefdedienst lijkt aan te hangen (Wallet, 2009), hoewel de ouder kan menen rechtvaardig te handelen en ernstig zorg wil dragen voor de ziel van een kind. Beslissen over het hoofd van een kind heen bevordert het overnemen van principes dan ook niet (Brons-van der Wekken, 2008). In de opvoeding de waarde van een principe laten inzien en het gesprek hierover aangaan toont meer liefde van de ouders en biedt mogelijkheden om de goedheid van God zichtbaar te maken.

Hetzelfde geldt voor het sociale verband van (bijzondere) scholen waar christelijke principes in de praktijk worden gebracht en soms worden opgelegd. Onder reformatorische scholengemeenschappen werd in 2009 door het Reformatorisch Dagblad een onderzoek gedaan, waaruit bleek dat vijftig procent van de leerlingen regels op het gebied van levensstijl te streng te vinden (Vogelaar, 2009). Uit de gepubliceerde reacties van enkelen van hen kan het beeld ontstaan dat de waarde van principes ook niet goed lijkt te zijn gecommuniceerd. Opvallend bij dit onderzoek was dat 92 procent van de docenten constateerde dat er sprake was van principiële verschuivingen in leer en levensstijl onder de leerlingenpopulatie. Wederzijds onbegrip kan daarom ook een rol spelen bij het ontstaan van frictie tussen

overtuigingen. Waar de grondslag van een christelijk principe niet aan bod komt zal het gevaar van een gebrek aan naastenliefde in elk geval al snel op de loer liggen.

De werkvloer is een voorbeeld van een domein waarin het uitkomen voor bepaalde principes het nodige met zich mee kan brengen in relatie tot andersdenkenden. Zeker overtuigingen waar in het maatschappelijk debat fel tegen geageerd wordt kunnen voor spanningen zorgen in het gesprek met de (seculiere) naaste (Gunst, 2007). Ook de (beperkte) ruimte voor het uiten van een overtuiging kan voorwerp van een lastige verhouding zijn. Hierbij kan een christen erop toezien niet in uiterlijkheden te blijven steken, maar door woord en daad te tonen wat hem ten diepste beweegt en welke liefde hem drijft.

Ook in een gemeente van Christus kunnen er verschillen bestaan in het hanteren van principes. Dat een verscheidenheid aan gelovigen nodig is om ten volle de breedte, lengte, hoogte en diepte van de liefde van Christus te begrijpen, is ons gegeven in Efeze 3 vers 18. Hiervoor is wel nodig dat de gemeente in de liefde geworteld en gefundeerd is. Deze woorden roepen het beeld op van een akker en een bouwwerk en geven aan dat de onderlinge liefde gezien kan worden als de grond waarin de gelovigen geworteld zijn, en het fundament waarop het bouwwerk van de gemeente vorm krijgt. Waar (naasten)liefde ontbreekt zal de enorme reikwijdte van de liefde van Christus en de volheid van God minder begrepen worden. Bij het uiten of vasthouden aan bepaalde principes, waarbij het diepe verlangen voorop staat om de Heere te behagen, dient de broederliefde dan ook een belangrijke plaats in te nemen. In de gemeente is er sprake van een broeder- en zusterband omdat er een even dierbaar geloof gevonden kan worden in allen die Jezus Christus lief hebben gekregen, en dus niet omdat er sprake is van een kerkelijke eenheid. De onderlinge geloofsband en liefde veronderstelt, zo lezen we in Kolossenzen 3, dat gelovigen nederig en geduldig zijn, elkander verdragen, vergeven, onderwijzen *en* vermanen. Paulus

achte het nodig de gemeente van Korinthe aan te sporen kennis en geestelijke gaven met liefde te gebruiken. De beroemde lessen over de liefde uit 1 Korinthe 13 waren dan ook allereerst gericht op de gelovigen onderling. Welke gelovige zal bij een conflicterende situatie over principes wegens een gebrek aan deze liefde niet de hand in eigen boezem moeten steken? Het trouw zijn aan principes zonder het betonen van liefde aan een ander met een afwijkende mening is voor een gemeente van Christus, of elke andere plaats waar gelovigen bij elkaar komen, dan ook een kwalijke zaak.

Handvatten voor een gezonde verhouding

Niet onbelangrijk bij het bespreken van conflicterende situaties is de waarde van communicatie. Volgens socioloog Hendriks in de bundel 'Pluraliteit in de kerk' zijn er vijf manieren om met een (dreigend) conflict om te gaan: het conflict vermijden, deze versluieren, het creëren van een win-win situatie, het begrenzen van het conflict en het streven naar integratie (Velema, 1983). Bij deze laatste mogelijkheid gelden de voorwaarden dat geaccepteerd wordt dat conflicten nu eenmaal bestaan, dat er een sfeer gecreëerd wordt van acceptatie en dat mogelijkheden om te spreken over thema's die conflicten oproepen in stand worden gehouden. Nu zal het afhankelijk zijn van de omstandigheden welke van deze manieren de meeste kans op succes biedt. Desalniettemin zal het in (vertrouwelijkheid) bespreekbaar maken van afwijkende principes of verschillende interpretaties van een principe tenminste bijdragen aan de mogelijkheid om liefde te tonen en deze ontvangen.

Psycholoog Roest (2013) komt naar eigen zeggen vrijwel dagelijks in aanraking met mensen die zich in de knel voelen zitten in de kerk. Volgens hem zouden veel conflicten voorkomen kunnen worden en minder pijnlijk zijn als drie principes worden toegepast die het functioneren van groepen in psychologische zin bevorderen. Het eerste principe van differentiatie heeft een Bijbelse grondslag in 1 Korinthe 12 vers 4 tot en met

6, met als continu middelpunt 'de verscheidenheid der werkingen'. Het accepteren van verscheidenheid zou de angst voor verschillen kunnen voorkomen. De principes van verbondenheid en flexibiliteit omvatten het liefhebben (1 Kor. 13) en het kunnen loslaten van vaste patronen als daarvoor geen duidelijk bijbels voorschrift voor is. 1 Korinthe 10 zou volgens Roest te lezen zijn als een pleidooi voor christelijke flexibiliteit.

In de verhouding tussen naastenliefde en principes staat primair de vraag centraal of we door Gods genade onszelf en Christus hebben leren kennen. Efeze 4 leert dat vernieuwing van het denken niet in de eerste plaats zorgt voor verandering in het uiterlijke denken, maar voor een andere gezindheid. Daarmee laat men de zon niet ondergaan over boosheid, wordt de duivel geen plaats gegeven en worden vuile taal, bitterheid, woede en laster weggenomen. Met een vernieuwde gezindheid kan iemand met respect de naaste tegemoet treden, ook al denkt en handelt deze anders. Daarmee wordt het mogelijk oprecht het voordeel van de ander te zoeken en een nederige en dienende houding te hebben.

Er zijn in de gemeente van Christus ongetwijfeld personen beschadigd doordat hen onverbiddeijk 'de waarheid' gezegd werd (Van der Linden, 1999). Toch wordt in de brieven van Paulus de gemeente geregeld opgeroepen elkaar te vermanen. Een Bijbelse vermaning kan dan ook zeer heilzaam zijn. Een voorbeeld hiervan is te vinden in de vermaning die Paulus aan de Korinthiërs schreef in een pijnlijke brief (2 Kor. 7:8), die tot gevolg had dat zij zich verootmoedigden en bekeerden. Paulus had de gemeente van Korinthe pijn gedaan met zijn woorden. Het betreft hier een pijn die veroorzaakt wordt wanneer God iemand de ogen opent en zijn zonde laat inzien. In feite kreeg deze vermaning een heilzame uitwerking: het verdriet van de Korinthiërs, de droefheid naar Gods bedoeling, bracht een onberouwelijke bekering tot zaligheid teweeg (2 Kor. 7:10). In het vermanen dient er dan ook een zoeken te

zijn naar hoe dit naar Gods wil gedaan kan worden. Bij het aanspreken op elkaars overtuigingen of het uitdragen van principes kunnen we dit niet beter doen dan door het besef *zelf* alleen te kunnen leven van de genade van God in Christus. Hierbij kan men naast de ander gaan staan als zondaar, om samen te zoeken naar Gods weg.

Bij de verhouding tussen naastenliefde en het hebben van principes is het belangrijk te beseffen dat er een onderscheid te maken is tussen het hebben, uitdragen en opleggen van principes. Het beroepen op principes heeft als valkuil dat er geen argumenten worden gegeven voor bepaalde keuzes, hoewel het hebben van principes dit geenszins onnodig maakt. Zeker het opleggen van principes stuit over het algemeen tegen veel weerstand en beperkt de keuzeruimte van

andersdenkenden. Het voorleven van principes lijkt daarom nog de beste vorm om een principe uit te dragen.

Waar een principe als grondslag de navolging van Christus heeft, een vernieuwing van het denken heeft plaatsgevonden bij degene die het principe uitdraagt en daarbij met zorgvuldige communicatie getracht wordt Gods wil te zoeken, zal er geen ruimte zijn voor een tegenstelling tussen naastenliefde en het hebben of uitdragen van principes. Wie trouw is aan zijn naaste vervult nauwgezet al zijn plichten tot de ander. Gods Woord geeft een heldere overkoepelende plicht: "Gij zult den Heere, uw God, liefhebben (...) en uw naasten als uzelfven." (Matth. 22:37-39). Het trouw zijn aan dit bekendste christelijke principe kent geen prijs.

Literatuur

- Brink, G.R, van den, J.C. Bette, Paul, M.J. & Zwiép, A.W. (2009) StudieBijbel Online.
- Brons-van der Wekken, S. (2008). *Veroordeel elkaar niet over de opvoeding*. Geraadpleegd op 24 juli 2020, Digibron:
 <<https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/0/zoekwoord/%28Veroordeel+elkaar+niet+over+de+opvoeding%29/id/8268f273dd38357d910c67339fcaf8c3>>.
- Exalto, K. (1978). *Boekbespreking Pluraliteit in de kerk*. Geraadpleegd op 24 juli 2020, Digibron:
 <https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/5/zoekwoord/pluraliteit+in+de+kerk+hendriks/id/tag:Waarheidsvriend,19780413:newsml_601bcd7a15f4cd1431c09e41fee25b1a>.
- Gunst, J. (2007) *"Nooit in uiterlijkheden blijven steken"*. Geraadpleegd op 24 juli 2020, Digibron:
 <<https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/0/zoekwoord/Nooit+in+uiterlijkheden+blijven/id/5bd774920f85a974149e33c6cb41daa5>>.
- Linden, G.P.M van der (1999) *Vermanen*. Geraadpleegd op 24 juli 2020, Digibron:
 <https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/2/zoekwoord/elkaar+vermanen/id/tag:Wekker,19991126:newsml_7bbf23716ed414ec55d37c75f989263d>.
- Roest, K. (2013) *Psychologie*. Geraadpleegd op 24 juli 2020, Digibron:
<https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/3/zoekwoord/principes+kerk/id/458e201989505db0b3dda50b52f18ec5>
- Velema, J.H. (1971). *Principe of stokpaardje?* Geraadpleegd op 24 juli 2020, Digibron:
 <https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/0/zoekwoord/%28principe+of+stokpaardje%29/id/tag:Wekker,19710702:newsml_d91d2a824170e2caec356b891804077e>.
- Velema, J.H. (1983). *Verschillen in de kerk*. Geraadpleegd op 24 juli 2020, Digibron:
 <https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/1/zoekwoord/verschillen+in+kerk%29/id/tag:Wekker,19830715:newsml_df52599b58f02c061db339cf2402ddad>.
- Vogelaar, L. (2009) *Principes in de praktijk*. Geraadpleegd op 24 juli 2020, Digibron:
 <<https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/2/zoekwoord/principes+in+de+praktijk/id/e88079490bb428a70c82c403214b5e5f>>.
- Wallet, A.K. (2009) *Liever in Gods handen*. Geraadpleegd op 24 juli 2020, Digibron:
 <<https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/0/zoekwoord/%28liever+in+gods+handen%29/id/e2753e3e0976c9fe3612e51c347f4784>>.